

ALIOȘA

I. DUHUL PUTREZICIUNII

Trupul părintelui ieromonah Zosima, răposat întru Domnul, fu – așa cum am spus – pregătit pentru îngropăciune după rânduiala mănăstirească. Precum se știe, nici schimnicii, nici călugării nu sunt spălați după moarte. „Când un monah se săvârșește întru Domnul – stă scris în evhologhion – monahul care e anume rânduit pentru aceasta îi șterge trupul cu un burete înmuiat în apă încropită, făcând mai întâi cu buretele cruce pe fruntea mortului, pe piept, pe mâinile, picioarele și pe genunchii lui, atâta tot.“ Datina cunoscută o împlini părintele Paisie cu mâna lui. Și după ce șterse trupul cu apă încropită, îl îmbracă în straie monahale și-l înfășură în rasa călugărească; drept care – iarăși după cum spune tipicul – despică puțin rasa, ca trupul să fie învăscut în cruce. Pe cap îi puse apoi camilafca împodobită cu o cruce în opt colțuri. Camilafca i-o lăsă descoperită, iar fața i-o acoperi cu învelitoarea cea neagră a potirului. În sfârșit, îi împreună mâinile peste icoana Mântuitorului. Dimineața, astfel dichisit, bătrânul fu așezat în sicriu (care de mult fusese pregătit), urmând să rămână toată ziua în chilie (adică în odaia cea mare, unde își primea de obicei oaspeții, fie călugări, fie mireni). Deoarece răposatul era ieroschimonaș, rânduiala cerea ca la căpătâiul lui să citească pe rând ieromonahii și ierodiaconii de la mănăstire și nu psaltirea, ci stălpii. Priveghiul fu început îndată după molitvă de părintele Iosif; părintele Paisie, care își mărturisise dorința de a citi la căpătâiul mortului toată ziua și peste noapte, era foarte prins deocamdată cu tot felul de treburi și în același timp îngrijorat, ca și părintele stareț: cu cât trecea timpul, printre călugării de la schit și în mulțimea mirenilor ce soseau mereu, cu grămada, dinspre arhondaricul mănăstirii și de la oraș, se manifesta din ce în ce mai vădit o stare de spirit cât se poate de curioasă, o agitație neobișnuită, așa zice chiar „necuviincioasă“, o așteptare înfrigurată. Și egumenul, și părintele Paisie se străduiau pe cât le stătea în putință să potolească lumea care, cu toată osteneala lor, se frământa parcă și mai avan. Când se luminase de ziuă și dinspre oraș – ca și cum abia ar fi așteptat

să închidă ochii preacuviosul – începuseră să curgă credincioșii veniți cu fel de fel de bolnavi, mai cu seamă copii, pasămite în nădejdea că trupul neînsuflețit va dobândi fără zăbavă harul de a tămădui beteșugurile, har ce, după credința lor, avea să iasă îndată în vileag. Abia atunci ne-am putut da seama cât de adânc se înrădăcinase în mulțime convingerea că răposatul stareț era încă din timpul vieții, cu drept cuvânt și fără tăgadă, un sfânt dintre cei mai luminați. Și nu s-ar fi putut spune că printre vizitatorii care se îmbulzeau în incinta mănăstirii erau numai oameni din popor. În ochii părintelui Paisie această nemăsurată speranță, mărturisită de dreptcredincioși cu atâta grabă și atât de fățiș, nu era decât o diavolească ispită; el bănuise de mult că așa o să se întâmple, în nici un caz însă nu s-ar fi așteptat ca lucrurile să ia o asemenea amploare. Dând ochii cu unul sau altul dintre călugării mai neliniștiți, cuviosul căuta să-l lumineze: „Nu-i șade bine, fiule, unui monah să se pripească nădăjduind fără de socoteală într-o arătare peste fire, așa ceva nu poate fi iertat decât unui mirean.” Cucernicii însă îl ascultau și nu prea, ceea ce sporea îngrijorarea părintelui Paisie, cu toate că el însuși (dacă ar fi să ne amintim cum s-au desfășurat lucrurile), deși indignat de înfrigurarea mulțimii, osândind-o ca pe o necumpătată deșertăciune, în adâncul sufletului său nutrea într-ascuns aceleași speranțe și era tot atât de nerăbdător, fapt pe care nu se putea să nu-l recunoască în sinea lui. Simțea mai ales o strângere de inimă când îi ieșeau în cale anumite chipuri care, datorită unei tainice presimțiri, îi trezeau supărătoare bănuieli. Așa, bunăoară, în mulțimea ce se îmbulzea în chilie îi observă cu o înfiorare de scârbă (fapt pentru care își aduse singur muștrări) pe Rakitin și pe călugărul din îndepărtatul schit din Obdorsk, care tot nu se îndurase să părăsească mănăstirea. Nu știa nici el de ce, dar prezența lor îi bătu numaidecât la ochi, cu toate că și vederea altora ar fi putut tot atât de bine să-l pună pe gânduri. Călugărul din Obdorsk mai ales nu-și găsea locul o clipă; ori încotro te-ai fi dus, dădeai peste el: ba descosându-i în fel și chip pe unii, ba trăgând cu urechea la vorbele schimbate de alții, ba șușotind misterios cu câte cineva. Îi citeai pe față nerăbdarea, părea chiar supărat că speranțele lui întârziiau să se adeverească. Cât despre Rakitin, acesta, cum avea să reiasă mai târziu, sosise dis-de-diminează la mănăstire, trimis anume acolo de doamna Hohlakova. Femeie de treabă altminteri, dar slabă de înger, doamna Hohlakova, neavând îngăduința să pătrundă în schit, din clipa când aflase vestea, stătea ca pe ghimpi, mistuită de o curiozitate atât de aprigă, încât nu știuse cum să facă să-l expedieze mai curând la fața locului, dându-i în grijă să nu scape nimic din vedere și să-i raporteze în scris, cam din jumătate în jumătate de oră, tot ce se va întâmpla. Avea o părere bună despre Rakitin, care în ochii săi era cel mai credincios

și mai cucernic dintre toți tinerii din cercul ei – atât de bine se pricepea Rakitin să intre pe sub pielea unuia sau altuia, luând înfățișarea pe care acela ar fi dorit s-o aibă, bineînțeles atunci când era convins c-o să tragă vreun folos. Era o zi senină, scăldată în soare; credincioșii se preumblau grupuri-grupuri printre mormintele ce se înșirau unul lângă altul în preajma bisericii sau stăteau risipiți ici și colo prin curtea schitului. Dând ocol schitului, părintele Paisie își aduse aminte deodată că nu-l mai văzuse pe Alioșa din timpul nopții. Tocmai în momentul când se gândea la el, îl zări într-un colț mai ferit al schitului, lângă uluci, stând pe piatra de mormânt a unui călugăr de mult răposat, vestit prin sfințenia vieții sale. Tânărul ședea întors cu spatele spre schit și cu fața către uluci, ca și cum s-ar fi ascuns după cruce. Apropiindu-se de el, monahul băgă de seamă că Alioșa își ținea fața îngropată în palme și plângea amarnic, zguduit de suspine înăbușite. Rămase deci câteva clipe locului, uitându-se la el în tăcere.

— Liniștește-te, fiule, liniștește-te, dragă prietene, rosti el în cele din urmă, cu un tremur în glas. Ce faci? Se cade, oare, să plângi când ar trebui să te bucuri? Au nu știi tu că aceasta este cea mai slăvită zi a lui? Gândește-te numai unde se află în clipa asta!

Alioșa își descoperi obrazul buhăit de plâns, ca al unui copil mic, și-i aruncă o privire, apoi, fără să scoată o vorbă, se întoarse și-și îngropă iarăși fața în palme.

— Poate că ai dreptate, adăugă îngândurat părintele Paisie. Plângi, fiule. Lacrimile astea Hristos și le-a trimis. Și se depărta cugetând cu duioșie: „Lacrimile tale întristate îți vor aduce pacea sufletească și-ți vor însenina inima ta cea bună.” Se grăbise de altfel să plece de acolo, de teamă să nu-l podidească și pe el plânsul în fața suspinelor lui Alioșa. Timpul trecea și molitvele se țineau lanț. Părintele Paisie se duse de luă locul părintelui Iosif la căpătâiul mortului, pentru a citi mai departe din Evanghelie. După-amiază însă, cu puțin înainte de ora trei, se petrecu acel lucru ciudat despre care am pomenit la sfârșitul precedentei cărți, un lucru la care în nici un caz nu ne-am așteptat și care contrazicea atât de categoric toate speranțele făurite între timp, încât, precum am mai spus, până în ziua de azi, atât la noi în oraș, cât și în împrejurimi, acest eveniment este comentat cu aceeași însuflețire și cu o risipă de amănunte. În ce mă privește, vă mărturisesc că mă simt aproape îngreșat de câte ori trebuie să vorbesc despre această întâmplare cu totul ne semnificativă și care în ochii mei nu este decât un prilej de ispită – în fond, e un lucru foarte firesc și fără nici un fel de importanță – și vă rog să mă credeți că aș fi căutat s-o trec sub tăcere în cele ce urmează dacă n-ar fi avut o influență hotărâtoare și foarte clară asupra lui Alioșa, principalul – deși abia de aici înainte – erou al povestirii mele, provocându-i o adevărată criză de conștiință și aducând o transformare radicală în

sufletul lui, o criză care, ce-i drept, i-a zguduit cugetul, dar în același timp i-a oțelit caracterul, dându-i un țel precis în viață.

Dar să ne întoarcem la istorisirea noastră. În zorii zilei, înainte chiar de a se fi luminat afară, cum am spus, rămășițele pământești ale starețului fuseseră așezate în sicriu și depuse în prima încăpere, unde își primea el de obicei oaspeții; în momentul acela cineva întrebese dacă trebuie sau nu să deschidă ferestrele. Pusă în treacăt și mai mult într-o doară, întrebarea trecuse aproape neobservată, fără să primească vreun răspuns. Cel mult dacă vreunii dintre cei de față se vor fi gândit cum poate fi cineva atât de absurd (dacă nu chiar ridicol), încât să-i treacă prin minte că trupul părintelui Zosima ar putea să intre în putrefacție, viciind aerul! Merită într-adevăr să-i plângi de milă că-i atât de zevzec și lipsit de credință când sumedenie de oameni așteaptă să se întâmple tocmai pe dos. Îndată după miezul zilei însă se petrecu un lucru pe care la început cei care se foiau pe ușa chiliei îl observară pe tăcute, cu vădită teamă de a-și mărturisi cu glas tare bănuiala ce abia se infiripase în cugetul lor. Către orele trei după-amiază lucrul acesta deveni atât de evident, încât nu mai putea să încapă nici o îndoială și într-o clipă știrea trecu din gură în gură printre credincioșii care împânzeau schitul, iar de acolo se răspândi în mănăstire, spre consternarea tuturor, ca până la sfârșit, în foarte scurt timp, să ajungă în oraș, făcând mare valvă nu numai în rândurile dreptcredincioșilor, dar și printre necredincioși. Aceștia din urmă nu-și ascundeau satisfacția, dar mai încântați decât ei se arătau unii credincioși, adevărind cuvintele rostite cândva de răposatul stareț: „Mult se mai bucură muritorii de rușinea omului neprihănit care-a căzut în păcat!” Încetul cu încetul, dar tot mai insinuant cu cât trecea timpul, o miasmă, ca de stârv, începu să se răspândească din sicriu. Și duhoarea aceasta se accentua din ce în ce, pentru ca pe la orele trei să strice tot aerul din încăpere. De ani de zile nu se pomenise, ba nici chiar de când luase ființă mănăstirea, nu se știa să se fi iscat vreodată asemenea zarvă deșănțată – în alte împrejurări nici nu i-ar fi putut trece prin minte cuiva că s-ar putea petrece una ca asta – cum se stârni de astă dată în chip atât de năprasnic în rândurile călugărilor, făcându-i pe cei mai mulți dintre ei să cadă în ispită. Amintindu-și mai apoi, după ani și ani, de atâtea și atâtea întâmplări din ziua aceea, unii călugări mai cu scaun la cap încă se mai minunau în sinea lor, gândindu-se cu groază cât de departe ajunseseră atunci lucrurile. Atâția alții dintre ei, doar, oameni cucernici și cu frica lui Dumnezeu, monahi smeriți în sufletul lor, care duseseră o viață sfântă și fără prihană, răposaseră întru Domnul și trupurile lor neînsuflețite răspândiseră tot așa, de la o vreme, un miros greu, de putreziciune, ca orice mort. Și totuși nimeni nu se tulburase din pricina asta, nici nu se lăsase dus în ispită.

Bineînțeles și la noi la schit fuseseră unii călugări a căror amintire se păstrase încă vie în mănăstire după ani și ani, deoarece rămășițele lor pământești, după câte se spunea, rămăseseră nevătămate, fără a putrezii. Faptul acesta îi zguduise pe frații lor întru Domnul, lăsând o urmă neștearsă în sufletul lor, ca o nepătrunsă taină și o minune în fața căreia trebuie să te închini; mai mult chiar, monahii îl priveau ca pe o făgăduință că atunci când prin vrerea lui Dumnezeu le va sosi ceasul, mormintele lor vor fi așijderea încununute cu slavă. Așa, bunăoară, era deseori pomenit bătrânul monah Iov, care închisese ochii la vârsta de o sută cinci ani, după ce trăise ca un schimnic adevărat, vestit prin faptul că toată viața postise, păzind în același timp cu strășnicie legământul tăcerii. Pustnicul se prăpădise de mult, în primul deceniu al secolului al optsprezecelea și mormântul său era arătat cu multă venerație credincioșilor care intrau pentru întâia oară în mănăstire, pomenindu-li-se în cuvinte învăluite despre marile speranțe legate de el. (Acolo îl găsisse părintele Paisie în dimineața aceea pe Alioșa.) În afară de bătrânul călugăr răposat de un car de vreme, se mai vorbea despre încă un mare ieromonah, acesta mort mai de curând, ca să zicem așa, starețul Varsonofi, al cărui urmaș întru har fusese părintele Zosima și pe care, cât trăise, toată lumea ce venea pe la mănăstire îl socotea sărac cu duhul. Se zice că amândoi zăceau în raclele lor la fel de întregi pe cât erau în viață, că atunci când fuseseră îngropați nimic nu arăta că trupurile lor începuseră să se descompună, iar chipurile lor, după moarte, parcă se luminaseră. Ba erau unii care se jurau că aerul din preajmă era îmbălsămat. Oricât de puternice ar fi fost însă aceste amintiri, ele nu izbuteau să explice îndeajuns toată agitația aceea deșănțată, stupidă și dușmănoasă pe care o prilejuise siciul starețului Zosima. În ce mă privește, cred că e vorba de o serie întregă de cauze diferite, care au coincis, determinând într-un fel ori altul acest incident atât de penibil. În primul rând trebuie să ținem seama de ostilitatea profundă de care era înconjurată stăreția, privită ca o inovație primejdioasă, ostilitate nemărturisită ce stăruia în mănăstire, mocnind în sufletele multora dintre călugări. Apoi cu siguranță că un rol tot atât de important îl juca invidia celor din jur. Răposatul fusese socotit sfânt încă din timpul vieții, încât aproape că nu era îngăduit să te îndoiești de harul lui. Și nu atât prin minunile pe care le-ar fi săvârșit își câștigase atâtea simpatii, cât mai ales prin puterea iubirii sale, datorită căreia un mare număr de credincioși, din toată inima devotați, făcuseră zid în jurul lui. Totuși – sau, mai bine zis, tocmai de aceea – starețul stărnise invidia multora, o invidie care cu timpul se preschimbase într-o ură înverșunată, mărturisită pe față sau tăinuită cu grijă și avea destui dușmani nu numai în mănăstire, dar și printre mireni. Așa că, deși nu făcuse niciodată și nimănui nici cel mai mic rău, se găsea câte

cineva să se întrebe: „De ce, oare, l-o fi crezând lumea sfânt?” Era de ajuns deci să se întrebe așa tot mereu ba unul, ba altul, ca până la urmă să dospească în jurul lui un noian de ură neîmpăcată. Iată de ce, după cum spuneam, simțind duhoarea de putreziciune pe care începuseră să o răspândească rămășițele lui pământești și încă atât de repede – căci nu trecuse nici o zi de când își dăduse sufletul – mulți nu-și mai încăpeau în piele de bucurie; în timp ce acci care-i rămăseseră credincioși și-l veneraseră toată viața se simțeau cât se poate de ofensați de acest incident, ca și când ar fi fost vorba de o insultă personală. Și acum să arătăm mai pe îndelete cum s-au petrecut lucrurile.

Din momentul în care s-a observat că trupul intrase în descompunere, era destul să privești mutra călugărilor care intrau în chilie ca să-ți dai seama pentru ce veniseră. Dacă intra câte cineva înăuntru, n-avea răbdare să stea mai mult de două-trei clipe și făcea numaidecât calea întoarsă, ca să confirme zvonul celor ce așteptau afară. Unii clătinau trist din cap, alții nici măcar nu căutau să-și ascundă bucuria ce scăpăra în privirile lor dușmănoase. Nimeni însă nu-i dojenea, nimeni nu încerca să ia apărarea răposatului, lucru cu atât mai curios cu cât adepții acestuia erau în număr precumpănitor în mănăstire. Se vede că însăși pronia cerească îngăduise de astă dată celor puțini să dobândească o vremelnică biruință asupra celor mulți. În curând, începură să apară tot așa, ca să iscodească, și vizitatorii mireni, în majoritate din pătura cultă. Oamenii simpli rar dacă se încumetau să intre în incinta mănăstirii, deși la poarta schitului aștepta o gloată întreagă. După ora trei, afluența curioșilor spori în mod simțitor, pe măsură ce se răspândea printre mireni știrea senzațională. Unii, care poate nicidecum n-ar fi venit în ziua aceea sau căroră nici nu le dădea deloc prin minte să vină, făcuseră special drumul până acolo și printre ei se aflau destule persoane simandicoase din societatea orașului. Totuși, lumea se purta cuviincios încă, iar părintele Paisie, auster ca întotdeauna, citea mai departe, cu glas tare și răspicat, stâlpii, ca și cum n-ar fi observat nimic, deși simțise de mult că se întâmplă ceva neobișnuit. Curând însă i-au ajuns și lui la ureche unele cuvinte rostite la început în șoaptă, apoi cu mai mult curaj și mai deslușit. „Se vede că judecata lui Dumnezeu nu se potrivește cu cea omenească”, auzi spunându-se la un moment dat părintele Paisie. Constatarea fusese făcută de un mirean, un funcționar de la oraș, un bărbat între două vârste, pe care toată lumea îl știa drept om bisericos; exprimându-și gândul însă, omul nostru se mulțumise doar să repete în gura mare ceea ce își șușoteau la ureche unii călugări. De mult cuvintele acestea amare se desprinseseră de pe buzele lor; și, ceea ce era și mai dureros, rostindu-le, pe chipul acestor monahi se citea tot mai lămurit o satisfacție răutăcioasă. Totuși, curând lumea

începu să piardă buna-cuviință, ba chiar s-ar fi zis că se simțea îndreptățită să-și schimbe purtarea. „Cum e cu puțință una ca asta? se minunau unii dintre monahi cu o ipocrită consternare. Firav cum era și uscățiv, o mână de om, numai piele și oase, cum se poate să duhnească așa?” „E semn de la Dumnezeu”, se grăbeau să adauge alții și părerea acestora găsi credit numaidecât, fiind acceptată fără discuție. Căci, spuneau ei, deși e foarte firesc ca trupul omenesc să răspândească la un moment dat un miros greu după moarte – așa cum se întâmplă cu toți păcătoșii trecuți la odihna de veci – niciodată leșul unui om nu se împute atât de curând, ci mult mai încolo, după douăzeci și patru de ore cel puțin, pe când în cazul de față mortul „se pripise peste fire” și aici cu siguranță nu poate fi decât mâna lui Dumnezeu, care-și arătase astfel vrerea. Dumnezeu voise anume să trimită un semn neîndoielnic muritorilor. Judecata lor te pune pe gânduri și nimeni n-avea nimic de zis. Bibliotecarul mănăstirii, blajinul părinte ieromonah Iosif, la care răposatul ținea foarte mult, încercă să se împotrivescă gurilor rele, argumentându-le că „nu toată lumea e de aceeași părere” și că nici o dogmă a bisericii ortodoxe nu pretinde ca rămășițele pământești ale preacucernicilor să nu putrezească. „Aceasta, zicea el, nu este decât o închipuire deșartă, căci în multe țări pravoslavnice, bunăoară pe muntele Athos, nimeni nu se sinchisește câtuși de puțin când mortul începe să miroasă urât. Faptul că trupul celui adormit întru Domnul n-a fost atins de putreziciune nu poate fi o dovadă chiar atât de sigură că sufletul lui s-a mântuit și s-a ridicat în slavă printre drepti; asta se poate ști numai după felul cum arată oasele atunci când, peste ani de zile, vor fi dezgropate, după ce, firește, carnea se va fi prefăcut în țarină. Dacă oasele aflate în mormânt sunt galbene ca ceara, e semn că Dumnezeu l-a proslăvit pe adormitul de veci, socotindu-l printre drepti, iar dacă nu sunt galbene, ci negre, înseamnă că Ziditorul nu l-a învrednicit cu această slavă; așa-i datina pe muntele Athos, loc sfânt, unde credința pravoslavnică s-a păstrat neștirbită, luminând prin curăția ei fără prihană”, a rostit în încheiere părintele Iosif. Din păcate însă cuvintele smeritului monah nu reușiră să înduplece pe nimeni, fiind, dimpotrivă, luate în răspăr. „Palavre cărturărești! Ce vă uitați în gura lui, e dintre accia cu idei noi”, se împotriveau unii călugări. „Noi ne ținem de credința veche, ce-ar fi să ne luăm după toate scornirile astea noi câte au ieșit acum pe lume?” adăugau alții. „Ce, parcă noi n-avem atâția sfinți?! De când tot stau acolo sub papucul turcesc, se vede c-au uitat ce spune pravila noastră. Au smintit legile pravoslavnice, nici clopote nu mai au la biserică!” le țineau isonul limbile ascuțite. Părintele Iosif se depărta mâhnit până în adâncul sufletului, cu atât mai mult cu cât simțea că vorbise fără prea multă convingere, ca și cum nici el n-ar fi pus temei pe cuvintele sale.

Era în mare cumpănă, deoarece își dădea seama că se pune la cale ceva foarte urât, că răzvrătirea ce mocnise până atunci în mănăstire scotea acum capul. Treptat-treptat, urmându-i pilda, tăcură și alte glasuri cumpătate. Nu știu cum se făcuse, că toți cei care-l înconjuraseră cu dragoste pe părintele Zosima – și care primiseră cu dragă inimă și cu smerenie autoritatea stăreției – se pierduseră deodată cu firea, fără să-și dea seama cum, așa încât de se întâmpla să-și încrucișeze pașii, abia mai cutezau să se uite cu sfială unul la altul. Adversarii acestei așa-zise inovații, în schimb, înălțau cu trufie fruntea. „Răposatul stareț Varsonofi nu numai că nu mirosea a hoit, dar îmbălsămase aerul cu mireasmă de flori, aminteau ei cu o mulțumire răutăcioasă; și dacă Cel-de-Sus l-a învrednicit cu atâta slavă, să nu credeți c-a făcut-o pentru stăreția lui, ci pentru că a trăit toată viața ca un sfânt.” Cu timpul, se auziră și alte cuvinte de hulă și nimeni nu se mai sfia să-i scoată fel de fel de ponoase starețului adormit întru Domnul. „Învățătura lui era eretică; viața, zicea el, bunăoară, e o bucurie fără seamăn, nu o vale a plângerii și a umilinței”, îl judecau unii mai mărginiți. „Se dăduse după moda nouă, nu voia să creadă că focul gheenei e foc adevărat”, întăreau alții și mai reduși la minte. „Nu ținea post, îi plăceau cofeturile, la ceai nu-i lipsea niciodată dulceața de vișine, că-l îndopa cu dulceață coconetul de la oraș. Se cade, oare, ca un schimnic să se desfete cu ceai?” îl acuzau invidioșii. „I se urcase la cap, își aminteau neînduplecați cei aprigi din fire; pasămite, se credea sfânt, toată lumea îi cădea la picioare și el socotea că așa se și cuvine.” „Prea lua în deșert taina spovedaniei”, șușoteau dușmanii neîmpăcați ai stăreției. Și erau printre ei oameni bătrâni, neclintii în credința lor, care păzeau cu cea mai mare strășnicie postul și legământul tăcerii; niciodată până atunci, cât trăise starețul, nu li se auzise glasul și acum iată că prinseseră grai, din păcate, căci vorbele lor lăsau urme adânci în cugetul călugărilor mai tineri, care încă nu știau prea bine ce să creadă. Bunăoară, oaspetele din Obdorsk, călugărul de la Sfântul Silvestru, era numai urechi, mereu ofta din adânc și tot dădea din cap. „Avea pesemne dreptate ieri părintele Ferapont”, chibzuia în sinea lui. Și chiar în momentul acela se arătă la lumina zilei și părintele Ferapont; ieșise din bârlogul lui parcă anume pentru a tulbura și mai mult sufletele.

Așa cum spuneam mai înainte, bătrânul schimnic aproape că nu păresea defel chilioara lui din prisacă; rareori dacă se ducea la biserică. Era o încălcare a tipicului de care toți ceilalți erau obligați să se țină; lui, însă, i se ierta, căci îl socoteau cam într-o ureche. Dar, ca să spunem adevărul adevărat, cărmuitorii mănăstirii se vedeau oarecum siliți a-i trece cu vederea unele ciudățenii. Le-ar fi venit greu, de altfel, să supună cu de-a sila canoanelor călugărești pe un schimnic preacuvios, care făcuse legământul postului și tăcerii și care se ruga zi și

noapte (uneori chiar i se întâmpla să adoarmă stând în genunchi). „Este mai sfânt decât noi toți, căci ascultările sale sunt mult mai grele decât cer canoanele, ar fi zis călugării. Și dacă nu vine la biserică, n-are a face, știe el când trebuie să vină și când nu, după rânduiala sa...” Tocmai de aceea, ca să se preîntâmpine asemenea cârteli și ispite, bătrânul pustnic era lăsat în voia lui.

Precum se știe, părintele Ferapont îl ura de moarte pe starețul Zosima; fapt este că până la urmă îi ajunsese și lui la ureche ceea ce spunea gura lumii, cum că „judecata lui Dumnezeu nu se potrivea cu cea omenească” și că mortul „se pri-pise peste fire”. Se pare că primul care se grăbise să-i dea de știre fusese călugărul din Obdorsk care plecase de la el îngrozit în ajun. Am arătat, de asemenea, în cele de mai sus că părintele Paisie, care citea stâlpii la căpătâiul mortului, fără să se clinească de lângă sicriu, deși nu putea să audă și să vadă ce se întâmpla pe afară, ghicise totuși fără greș în sinea lui întorsătura pe care aveau s-o ia lucrurile, deoarece cunoștea prea bine lumea monahicească. Nu era câtuși de puțin tulburat, totuși, dimpotrivă, aștepta liniștit să vadă ce o să mai fie și urmărea îndeaproape, cu o privire pătrunzătoare, frământările mulțimii, știind dinainte lămurit care va fi sfârșitul. Deodată însă îi veni la ureche o larmă neobișnuită, ce se stărnise din senin în tindă, trecând în chip vădit peste marginile îngăduite bunci-cuviințe. O clipă mai apoi, ușa se dădu de perete și în prag răsări năprasnic părintele Ferapont. Se vedeau deslușit din chilie oamenii care se țineau cărd după el, îmbulzindu-se jos, lângă treptele de la intrare, în majoritate călugări, printre care se amestecaseră și destui mireni. Nimeni însă nu se încumeta să urce în cerdac, nici să pătrundă în chilie; se opriră cu toții la picioarele scării, în așteptare, curioși să audă ce o să spună și să vadă ce o să facă bătrânul sihas-tru. Cu toată îndrăzneala lor, simțeau parcă o strângere de inimă, gândindu-se că părintele Ferapont nu venise acolo de pomană. Pustnicul se opri în prag și ridică mâinile spre cer; în momentul acela în dreapta lui, la subsuoară, se ițiră ochisorii ageri și mutra iscoditoare a călugărului din Obdorsk, singurul care nu-și putuse înfrâna curiozitatea și urcase treptele după el. Ceilalți, cuprinși de spaimă, în momentul când ușa se dădu de perete pocnind, se traseră îndărăt. Cu brațele spre cer, părintele Ferapont răcni:

— Urgisit, urgisit să fii!

Și, întorcându-se, făcu pe rând semnul crucii spre cele patru colțuri și spre cei patru pereți ai încăperii. Însoțitorii lui prinseră numaidecât tâlcul acestui gest, căci oriunde ar fi intrat, schimnicul nu se așeza, nici nu rostea o vorbă până nu alunga mai întâi duhul necurat.

— Piei, Satană, piei, Satană! rostea el la fiecare cruce. Urgisit, urgisit să fii! răcni el pentru a doua oară.